

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم و تحقیقات و فن آوری دانشکده اصول دین

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

موضوع بررسی فضائل القرآن در روایات فریقین

استاد راهنما

دکتر مجید معارف

استاد مشاور

دکتر سیدکاظم عسگری

۱۳۸۲ / ۱۰ / ۳۰

نگارش

نسرین زین العابدین

نیمسال دوم ۸۰-۷۹

۵۸۱۱۸

وزارت اطلاعات و امور علمی ایران
مستند در آرکایو

«اللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَشْهَدُ اَنَّ كِتَابَكَ الْمَنْزَلَ مِنْ عَبْدِكَ عَلٰى رَسُوْلِكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَكَلَامِكَ التّٰطِقُ عَلٰى لِسَانِ نَبِيِّكَ جَعَلْتَهُ هَادِيًا مِنْكَ اِلَى خَلْقِكَ وَحَبْلًا مَّتَّصِلًا فَيَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ عِبَادِكَ... اللّٰهُمَّ فَاجْعَلْ نَظْرِيْ فِيْهِ عِبَادَةً وَقِرَائَتِيْ فِيْهِ فِكْرًا وَفِكْرِيْ فِيْهِ اِعْتِبَارًا وَاجْعَلْنِيْ مِنْ اَتَّعِظُ بِبَيَانِ مَوَاعِظِكَ فِيْهِ وَاجْتَنِبُ مَعَاصِيكَ...»

خداوندا گواهی می‌دهم که کتاب توست که فرود آمده از نزد تو بر رسولت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله و سخن گویای توست به زبان پیامبرت که آن را راهنما از خود به سوی خلقت قرار دادی و رشته پیوسته میان تو و بندگانت... خدایا نگاه مرا در آن عبادت، و خواندن در آن از روی اندیشه و فکرت، اندیشه مرا در آن عبرت آور قرار ده و مرا از آنان که به بیان موعظ تو پند گیرند قرار ده و هم از آنان که از معاصی تو کناره نمایند!

آمین رب العالمین

تشکر و سپاس

پس از حمد الهی، سزاست از نخستین مربیان و آموزگاران دلسوز - پدر و مادر بزرگوارم - که برای همیشه مدیون زحماتها و الطاف بی‌شائبه‌شان هستم سپاسگذاری کنم. آنگاه از مؤسس و ریاست محترم دانشکده اصول‌الدین دانشمند و محقق بزرگوار حضرت علامه سید مرتضی عسکری - دام ظلّه - مراتب تشکر و سپاسگزاری خود را اعلام میدارم و همچنین از اساتید معظم و بزرگوار آقایان جناب دکتر مجید معارف استاد محترم راهنما و جناب دکتر سید کاظم عسکری استاد محترم مشاور که با راهنمائی‌ها و ارشادات ارزنده اینجانب را در مسیر این تحقیق و تهیه و تنظیم آن هدایت فرمودند، تقدیر و تشکر می‌نمایم. بی‌تردید، همدلی و مساعدت، صبر و معاضدت خانواده عزیز و خوبم در همه دوره‌های تحصیل از آغاز تاکنون - عامل مهم و اساسی در موفقیت‌م بوده است که در این مرحله آنرا دو چندان یافتم لذا سپاس خالصانه‌ام را به همسر گرامیم جناب آقای مهندس بهروز مفید تقدیم می‌کنم و از فرزندان خوبم زهرا و زینب و محمدعلی بخاطر تحمل زیبا و همراهی خوبشان متشکرم.

و هو الشکور

تقديم به :

پيشگاه مقدس آخرين فرستاده خدا، منادي ايمان، نجات بخش انسان ها و
رحمة العالمين حضرت محمد (ص)

و به :

پيشگاه مولاي منقيان، امير مؤمنان، حضرت علي بن ابيطالب (ع)

و به :

انسيه حوري، ام الائم، سيده النساء العالمين حضرت فاطمة زهرا
عليها السلام و به ساحت مقدس ائمه معصومين عليهم السلام كه
جانشين به حق پيامبر عظيم الشأن اسلام و هاديان قافله بشریت بسوي
نورند.

فهرست مطالب

عنوان صفحه

چکیده یک

مقدمه دو

بخش اول - کلیاتی در تاریخچه فضائل نویسی

فصل اوّل - موقعیت و ارزش روایات فضائل قرآن در متون تفسیری و حدیثی ۳

فصل دوّم: معرفی اهم فضائل نویسان و کتب آنها ۷

بخش دوم - بررسی فضل قرآن

فصل اوّل: فضل قرآن نسبت به سایر کتب آسمانی ۱۶

مقدمه ۱۶

الف) فضل قرآن از جهت اعجاز آن ۱۶

ب) فضل قرآن از جهت جهانی بودن و جاودانگی آن ۱۸

ج) فضل قرآن از جهت عدم تحریف ۲۰

فصل دوم: فضیلت و برتری قرآن نسبت به سایر کلام‌های بشری از دیدگاه قرآن و روایات ۲۲

مقدمه ۲۲

۲۳	نگاهی به اوصاف و نامهای قرآن
۲۳	۱- احسن الحديث
۲۶	۲- هادی
۳۱	۳- حکیم
۳۵	۴- شفاء و رحمت
۳۹	۵- تبیان لكل شیء
۴۱	۶- قول فصل
۴۴	۷- ذکر و موعظه
۴۷	۸- مصدق
۵۰	۹- قرآن
۵۲	۱۰- قرآن شفیع انسان در روز قیامت

بخش سوم: فضائل قرآن از نگاه روایات

.....	مقدمه
۵۶	الف) فضل حافظ و حامل قرآن
۵۹	ب) فضل قاری و قرائت قرآن
۶۴	ج) فضل تعلیم و تعلم قرآن

د) فضل استماع و مستمع قرآن ۶۶

ه) فضل ترتیل و تلاوت قرآن ۷۰

و) فضل تدبر در قرآن ۷۴

بخش چهارم: بررسی وضعیت روایات جعلی در حوزه فضائل قرآن

مقدمه: ۷۹

فصل اول: تسامح و تساهل در نقل احادیث فضائل قرآن ۸۰

فصل دوم: بررسی انگیزه‌های جعل حدیث در حوزه فضائل نویسی ۸۴

فصل سوم: راههای شناخت احادیث جعلی ۸۷

بخش پنجم: بررسی فضائل سوره‌های قرآن کریم در روایات فریقین

مقدمه ۹۰

فصل اول - بررسی حدیث ابی بن کعب در کتب فریقین ۹۳

مقدمه: ۹۳

حدیث ابی بن کعب ۹۵

فصل دوم: بررسی احادیث فضائل سوره در کتب اهل تسنن ۱۲۳

مقدمه ۱۲۳

(فاتحه الكتاب) ۱۲۴

صفحه	عنوان
۱۲۵	(بقره)
۱۲۵	(انعام)
۱۲۵	(کهف)
۱۲۶	(یس)
۱۲۶	(ملک)
۱۲۶	(اخلاص و کافرون)
۱۲۷	(فلق)
۱۲۸	فصل سوم - بررسی احادیث فضائل سور در کتب شیعه
۱۲۸	مقدمه
۱۲۹	(فاتحه الكتاب)
۱۳۰	(بقره و آل عمران)
۱۳۱	(انعام)
۱۳۲	(سبع طوال)
۱۳۳	(حوامیم)
۱۳۳	(یس)
۱۳۳	(الرحمن)
۱۳۴	(طلاق)

۱۳۴ (معدن‌تان)

بخش ششم: بررسی فضیلت آیات خاصی از قرآن کریم

۱۳۵ مقدمه

۱۳۵ الف) فضیلت آیه‌الکرسی

۱۳۷ ب) فضیلت آیات آخر سورة حشر

۱۳۹ ج) فضیلت آیه آخر سورة كهف

بخش هفتم: بررسی روایات پیرامون استخاره و ختم قرآن

۱۴۲ مقدمه

۱۴۲ الف) استخاره قرآن و کراهت تفاعل به آن

۱۴۷ ب) فضل ختم قرآن

۱۵۰ خاتمه

۱۵۱ منابع و مأخذ

چکیده:

وقتی سخن از فضائل قرآن به میان می‌آید منظور بررسی مجموعه برتری‌ها و فضیلت‌های قرآن مجید می‌باشد که در این رساله تلاش بر این است که این فضائل را از جهات مختلف بررسی کنیم. اول از جهت برتری قرآن کریم نسبت به سایر کتب آسمانی به لحاظ اعجاز (بیانی، تشریحی، علمی، ...) و به لحاظ جهانی و جاودانه بودن آن و همچنین به لحاظ آن که خداوند تنها حفظ و صیانت قرآن کریم را به عهده گرفته است نه کتب آسمانی دیگر را، دومین جهت فضیلت و برتری قرآن کریم امتیاز و برتری این کتاب مقدس نسبت به سایر کلام‌های بشری است و آخرین جهت فضیلت قرآن کریم، فضائلی است که از طریق روایات پیامبر (ص) و ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین درباره ثواب تعلیم، تلاوت، حفظ، قرائت، استماع، یا ثواب خواندن سوره‌ها و آیات قرآن مجید... به دست ما رسیده است.

که با حول و قوه الهی هر کدام از این جهات را به طور تفصیلی در صفحات آینده توضیح خواهیم داد.

حمد و سپاس بیکران مخصوص خداوندی است که قرآن کریم را همچون مشعلی فروزان فرا راه بشر قرار داد تا در پرتو نور افشانی آن به صراط مستقیم الهی هدایت یافته و با استفاده از تعالیم ارزنده و شفابخش این کتاب مقدس زنگار جهل و تردید را از قلبش بزدايد و با عمل به دستورات آن به معرفت و یقین و کمال حقیقی بدست یابد و با درود و صلوات بر پیشگاه رسول اکرم (ص) و اهل بیت آن بزرگوار که با گفتار و کردار خود و تبلیغ و تعلیم کتاب مقدسمان قرآن کریم درهای دانش و حکمت را بر بشریت گشودند.

در فضیلت و عظمت قرآن همان بس که گفتار و کلام پروردگار بزرگ است و در مقام و منزلت آن همان بس که معجزه پیامبر خاتم (ص) و آیاتش متکفل هدایت بشر و ضامن سعادت انسانهاست و افراد بشر را در تمام شئون زندگی و در همه قرون و اعصار رهبری می کند. و مجد، سیادت و سعادت همیشگی آنان را تضمین و تأمین می نماید. این حقیقت را از خود قرآن بشنویم آنجا که می گوید:

«انّ هذا القرآن یهدی للّتی هی اقوم^۱»

این قرآن، به راهی که استوارترین راه است، هدایت می کند.

و نیز می فرماید:

«الر کتاب انزلناه الیک لتخرج النّاس من الظّلمات الی النور بأذن ربهم الی

صراط العزيز الحميد^۱»

این کتابی است که بر تو نازل کردیم، تا مردم را از تاریکی‌های (شُرک و ظلم و جهل) به سوی روشنائی (ایمان و عدل و آگاهی) به فرمان پروردگارش درآوری، به سوی راه خداوند عزیز و حمید.

و باز می‌خوانیم:

«هذا بيان للناس و هدى و موعظة للمتقين^۲»

این، بیانی است برای عموم مردم و هدایت و اندرزی است برای پرهیزکاران.

پس به راستی شایسته است انسان از سخن گفتن در عظمت و فضیلت قرآن لب فرو بندد و آن را به ناظران قرآن، راسخین و متخصصین در علوم آن مؤکول کند. زیرا آنان به حقیقت و عظمت قرآن از همه آشنا ترند و آنانند که انسان را به ارزش و واقعیت قرآن رهبری می‌کنند و آنانند که در فضیلت، قرین و همدوش قرآنند و در هدایت و رهبری سهیم و یاران آن؛ چنان که جد بزرگوارشان رسول اکرم (ص)، همان کسی که قرآن را برای بشر عرضه داشت، و همان کسی که ناشر حقایق و تعالیم قرآن کریم بود در این باره چنین می‌گوید که:

«انی قد ترکت فیکم امرین: لن تضلوا ما (ان) تمسکتُم بهما کتاب اللّٰه عزّ و

جل و اهل بيتي فان اللطيف الخبير قد اخبرني و عهد اليّ انهما لن يفترقا حتى
يردا على الحوض^۱»

يعنى: اى مردم من در ميان شما دو چيز (گرانمايه) از خود به جاى
گذاشتم كه تا وقتى بدان چنگ زده ايد گمراه نشويد، و آن عبارت است از
كتاب خداى عزّ و جلّ و اهل بيت من و خداى لطيف و خبير به من خبر
داده و تأكيد فرموده كه آن دو هرگز از هم جدا نمى شوند تا در کنار
حوض كوثر بر من وارد شوند.

از اين حديث چنين استفاده مى شود كه خاندان پيامبر(ص) قرين و همدوش قرآن
و راهنمايان مردم به سوى آن و آشنا ترين افراد به احكام قرآن مى باشند پس چه
بهتر كه در توصيف و شناسايى قرآن به گفتار آنها اكتفا كنيم. از افكار و
راهنمايى هاى سودمندان رهنمون و الهام بگيريم^۲.

لذا ما در اين رساله به بررسى كتاب هاى روايى و تفسيرى شيعه و سنى پرداخته

۱- غيبت نعمانى ، محمد بن ابراهيم الكاتب النعمانى ، ترجمه محمدجواد غفارى ، نشر صدوق
ص ۱۰۶ و روايتى با همين مضمون در الدر المنثور فى التفسير بالمأثور ، جلال الدين
عبدالرحمن سيوطى ، مطبعه الاسلاميه ، ص ۶۰ و بحار الانوار الجامعه الاخبار الدر الاثمة الاطهار،
محمدباقر مجلسى ، مكتبة الاسلاميه ، ج ۹۱ ص ۲۷.

۲- ر. ك: البيان فى تفسير القرآن ، آية الله ابوالقاسم خوئى ، ترجمه محمد صادق نجمى -
هاشم زاده هريسي، دانشگاه آزاد اسلامى واحد خوى ج ۱ ص ۳۵.

و روایات مربوط به فضل و فضائل قرآن که از پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) وارد شده است را تا حد بضاعت استخراج کرد تا بدین وسیله در پرتو عنایات خداوند تبارک و تعالی گامی هر چند کوچک در جهت شناخت این کتاب پرفضیلت و با عظمت (قرآن) برداریم و در سایه پیدا کردن معرفت به این کتاب انسان ساز در پی تدبر و عمل به آیات و دستورات آن باشیم - ان شاء الله.

لازم به ذکر است که گرچه در بسیاری از کتب روایتی و تفسیری شیعه فصل‌هایی تحت عنوان فضل یا فضائل قرآن به چشم می‌خورد، ولی تألیف مستقلی تحت عنوان فضائل قرآن در میان دانشمندان و محققان شیعی معاصر دیده نمی‌شود و این خود انگیزه‌ای گردید که با توجه به اهمیت و ارزش این موضوع، یک تحقیق ویژه و مستقلی تحت این عنوان داشته باشم ولی متأسفانه با توجه به مشکلاتی که در جریان انتخاب موضوع پایان‌نامه در طی ۲ سال پس از فراغت از تحصیل برایم پیش آمد فرصت اینجانب برای کار روی این موضوع گران سنگ بسیار کم بود و در زمان بسیار محدود باید این کار تحقیقی را تکمیل و ارائه می‌نمودم لذا امیدوارم کاستی‌ها و نقایص این کار به دیده اغماض بگیریید و ان شاء الله به حول و قوه الهی در فرصت مناسب در پی تکمیل و اصلاحات آن برخوام آمد.

اما در راستای این تحقیق با مراجعه به کتب تفسیری شیعه همچون تفاسیر:

مجمع البیان، المیزان، نور الثقلین، الصافی و تفسیر قمی و... کتب تفسیر اهل